

In the article, the typical grammatical features of the Ukrainian dialect of Bulaeshty village (Republic of Moldova) have been characterized, absolute or partial conservation of historical grammatical forms has been shown, extrapolation of outlined lingual facts into the Ukrainian dialects has been carried out, as a result grammatical parallels of the Bulaeshty dialect and the Abovednister Ukrainian dialect have been singled out for the first time.

Key words: grammatical archaism, grammatical form of a word, language parallels, dialect.

Галина Гримашевич
(Житомир)

УДК 811.161.2'282

РОДИЛЬНИЙ ОБРЯД ЖИТОМИРЩИНИ: СТРУКТУРА, НОМІНАЦІЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ

Одним з актуальних завдань сучасної діалектології є дослідження тематичних груп лексики архаїчних українських діалектів, складовою яких є родинно-обрядова, що включає лексику родильного обряду. Як зауважує Н. Коваленко, для української діалектології та суміжних наук мова традиційної обрядовості є надійним джерелом глибшого пізнання складу й структури мовленнєвих одиниць, з'ясування їх генези, семантики, реконструкції елементів духовної та матеріальної культури [10, с. 183]

Серед сімейних обрядів важлива роль належить родильному, адже поява на світ дитини споконвіків не була лише звичною, але й важливою подією в сім'ї, у родині та й усій громаді, бо саме народження є тим містком людського буття, що з'єднує в єдину етноструктуру пам'ять нації, її духовні здобутки, досягнуті багатовіковим існуванням. Крім того, цей обряд супроводжується табу. Табуїзація низки назв пов'язана з тим, що вагітність сприймалася як небезпечний стан для самої жінки й усіх, хто її оточував. Етнолінгвісти пояснюють таке ставлення наявністю у вагітної жінки двох душ та близькістю до межі життя і смерті [19].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що родильний обряд Житомирщини, зокрема території Середнього Полісся, який зберігає багато архаїчних елементів як у структурі, так і в номінації, досі не був у полі зору лінгвістів, хоча обрядовість Полісся як унікальної архаїчної зони здавна приваблювала дослідників різних галузей знань, серед них і діалектологів (П. Романюк досліджував поліський весільний обряд [15], В. Конобродська – поховальний та поминальний обряди [11]).

Мета розвідки – на основі зібраного діалектного матеріалу визначити структуру родильного обряду в середньополіських говірках Житомирщини, дослідити номінацію його учасників та з'ясувати особливості функціонування повір'їв, пов'язаних із зазначеним обрядом, у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Об'єктом дослідження є родильний обряд у середньополіських говірках Житомирської області. **Предмет дослідження** – родильний обряд Житомирщини з позиції його структури, номінації його учасників та функціонування обряду в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. **Матеріалами** дослідження слугували польові записи, здійснені в говірках Овруцького, Лугинського, Народицького, Олевського, Новоград-Волинського та Малинського районів Житомирської області, лінгвістичні, етнографічні та лексикографічні праці, у яких різноаспектно проаналізовано родильний обряд із різних теренів України.

Варто зазначити, що в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. родильний обряд насамперед із фольклорно-етнографічних позицій досліджували І. Бінковський, В. Гнатюк, А. Дарманський, М. Дерлиця, М. Грушевський, З. Кузеля, Є. Казимир, В. Кравченко, А. Малинка, М. Сумцов, І. Франко, П. Чубинський, Д. Успенський, В. Шухевич, В. Ястребов, С. Козяр, Хр. Ящуржинський та інші. У II пол. ХХ – на початку ХХІ ст. В. Борисенко, В. Горленко, О. Любичка репрезентували етнографічні розвідки про родильний обряд, у яких проаналізовано традиційні вірування українського народу про народження дитини, родильні звичаї та обряди тощо; цього ж періоду сягають й етнолінгвістичні та історико-етнографічні дослідження про родильну обрядовість (див., напр., [3; 5; 12; с. 19–20]) та ін.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначені в українській діалектології підвищеною увагою до родинно-сімейних обрядів, значне місце серед яких посідає родильний (пологовий). Зокрема, М. Бігусяк, досліджуючи лексику традиційних сімейних обрядів у гуцульському говорі, увагу акцентує й на родильному [1], В. Дроботенко, аналізуючи обрядову лексику східностепових говірок, досліджує також номінацію родильного обряду [7]; родильний обряд наддністрянсько-подільського суміжжя – серед наукових зацікавлень О. Жвавої [8]; родинно-обрядова лексика надсянських говірок привернула увагу Л. Хомчак [21]; фраземіка родильного обряду в говірках волинсько-подільського суміжжя представлена в дослідженнях Н. Коваленко [10]; родильний обряд Східного Поділля – Т. Тищенко [17–18], середньозакарпатських говірок – І. Нібак [14], говірок Інгуло-Бузького межиріччя – Р. Іванського [9], буковинських говірок – Ю. Руснак [16] та ін.

Зауважимо, що поліський родильний обряд також уже був предметом зацікавлення етнолінгвістів, етнографів та етнологів [2; 4; 5; 13; 20].

Як свідчить зібраний матеріал, поліська родильна обрядовість та її вербальний компонент через екстралінгвальні чинники зазнали суттєвих змін упродовж ХХ ст., серед яких – переосмислення, спрощення та навіть нівеляція низки обрядових дій, суттєві зміни у функціонуванні та у складі учасників родильного обряду, що, закономірно, призвело до змін у сфері номінації.

Зібраний матеріал дає підстави в родильному поліському обряді за ДО «час дії» виділити 3 основні етапи, оскільки четвертий – соціалізуючий (його виділяє Т. Тищенко вслід за М. Бігусяком) – переважно знівельований. Зауважимо, що ці три етапи відзначають й інші дослідники (В. Дроботенко [7], Л. Хомчак [21]), репрезентуючи лексику з інших зон українського діалектного континууму, що свідчить про спільність елементів родильного обряду у зв'язку з його архаїчністю. Крім того, у ТГЛ родильного обряду можна виділити низку ЛСГ: назви обряду, його елементів та ритуалів; назви учасників родильного обряду; назви обрядових дій та реалій; назви матеріальних предметів, які в родильному обряді набувають додаткових символічних функцій.

Передпологовий етап. Як зауважує О. Жвава, передпологові обряди – правила жінки, що сприяють нормальному розвитку вагітності та самопочуттю [8, с. 108]. Єдиним учасником передпологового етапу є вагітна жінка, яка в номінації переважно представлена субстантивованими прикметниками: *бе|ремен:а* (з різними фонетичними варіантами в усіх досліджуваних говірках), паралельно функціонують *то|ус|та* (Б., ВХ, П., СВ, Ч.), *чере|вата* (Ж.), *пу|зата* (В.), *по|ўна* (Л.), *гру|ба* (В.), *ва|г|тна* (В., Г.), сполученнями слів *при на|д|її* (Кор.), *ў поло|жен'її* (З., Ч.), *ў та|ком поло|жен'її* (Зар.), *в інт'е|р'есном поло|жен'її* (сучасне) (Ч., СВ), *черево |нос|т* (М., Ч.), *зайшла ў т'аж* (Г.). Більшість зафіксованих лексем на позначення учасників пологового обряду відзначена й на інших теренах України, їх докладно з позиції ареалогії та генези проаналізувала Л. Хомчак [21].

Основне призначення передпологових обрядодій – сприяти нормальному протіканню вагітності та доброму самопочуттю жінки, чому сприяють норми поведінки вагітної жінки та обереги, які допомагають їй виносити нормальну дитину й народити у визначений термін. Тому допологові звичаї пов'язані насамперед із вагітною жінкою та заборонаю виконувати певні дії, щоб не зашкодити передовсім собі та вберегти майбутню дитину: *не да|їут важ|ку роботу ї|дї ўже / шоб ўже не с|к|інут' д|т'а / н|їчого важ|кого не п|дн|їмат' / мал'ї ува|жен'їє // не пли|гат / не пересту|пат через |д'ер'єво / хо|ди|т по|малу* (М.); *на о|гон' н'є д|їв|їс / н'є |мона |саж|ї на пр'їпечку зду|ват / н'є |мона н'їчого у хварту|ху но|с|т / н'є |мона д|їв|їц:а на га|д|уку / н'ї на |чого н'є т|реба д|їв|їц:а / н'ї на мертв'є|ца / кол'їс' ка|зал'ї / шо йак по|коїн'їк / то н'ї на шо н'є д|їв|їц:а* (ВХ); *не пересту|пат'ї через мо|тузку* (Ж.); *не |можна кра|сиц'а / подре|зат' коси // йакшо зл'а|каїец'а / то не |можна було ха|пац'а за т'їло / бо |будут' у ди|т'ат'ї родим'ї пл'ами* (Р-Б); *не |можна пересту|пат' через |гостри|їє пред|мети / робі|т' у с'в'ата* (В.); *на плеч'ї не |можна н'їчого чеп|лат' / коли п'рала / коли зби|рала бел'їо / тоже не |можна було чеп|лат' на плеч'ї / не но|си|т' сумку на плеч'ах / на поро|з'ї не се|д'єт'* (Л.); *не |можна було нерву|вати / лазити на п'їч та*

вип'рушувати | сажу / бо в дитини | буде за́духа / но́сити по́перед се́бе ў пеле́н'ї на́рубан'ї
дрова́ / бо то́д'ї ў дит'ати́ | буде грі́жа / бу́вати на по́хоронах / ди́витис' на некра́с'ївих
л'уде́ї (Кор.); зл'а́каўши́с'а со́бак-ї / ко́та чи і́ншої́ до́маши́н'ойі́ тва́рини / ж'ї́нка не
по́вин:а в'ї́дш'о́у́хувати́ йї́йї но́гойу́ / бо дит'а́ | буде ў́крит'е | шерст'у́ / ва́гі́тна ж'ї́нка не
по́вин:а бу́ла кра́сти / дуже́ сил'но́ | серди́ц'а / бо це́ могло́ пере́давати́с'а ди́тин'ї / не
ма́зат' хату́ / бо до́ўго поро́д'їл':а не змо́же о́чисти́ц'а (Г.); не мо́на бу́ло но́си́т
на́м'їсто́ на ши́йї / шо́б пу́по́в'їна́ не закру́ти́лас у ди́т'ати́́ | кру́гом ши́йї́ (Ст.); не^а
сто́йат на́ поро́з'ї / на во́ротах / на хво́рти́ц'ї / шо́б д'ї́т'а́ до́ўго не^а бу́ло ў про́ході́ / не^а
пересту́пат ве́роўк'ї / да́же шнур'ко́ў не^а мо́жна пересту́пат / не^а пра́с'т'ї́ / не^а сва́р'їц'а́ /
бо́ буд'е́ д'ї́т'а́ за́матане́ пу́по́в'їно́у // не^а мо́жна про́с'їт / бо́ д'ї́т'а́ буд'е́ про́с'їт (Ч.);
н'е́ мо́жна ст'р'ї́гт'ї́са / н'е́ б'ї́т' ко́то́ў / со́бак / бо́ гр'є́х / бо́ ў́с'е од:а́йце́:а на́ д'ї́т'ат'ї́ /
буд'е́ б'ї́ц'а́ / н'єспо́кої́не (Б.); не́ мо́жна ў́ пра́зни́к ши́т' / бо́ мо́жуть бу́т' з'росли́йе
па́л'цї́ / не́ мо́жна та́йїц'а́ / йа́к за́бе́ре́мен':ейе́ш / бо́ буде́ глу́хон'є́ме́ ди́т'а́ (Зар.) то́що.
Зауважимо, що певну роль у родильному обряді в досліджуваних середньополіських говірках
відігравали деякі елементи народного одягу, зокрема фартух, який як оберег дитини та її
майбутньої долі був обов'язковим елементом одягу вагітної жінки, дідові штани та бабина
сорочка, у які вповивали немовля, кожух, у якому несли на хрестини, тощо (докладніше див. [6]).

Як засвідчує представлений матеріал, поліщуки загалом шанобливо ставилися до вагітної жінки, старалися не відмовляти їй ні в чому (хоча тут мали й власне зацікавлення, оскільки на всій обстеженій території побутує повір'я про те, що, якщо відмовити вагітній, у господарстві заведуться миші, яких потім важко вивести), хоча відзначено й таке: *як¹шо прих¹одит' до когос¹ бе¹ремен:а / то во¹на (Т.Т. – господиня) на¹ нейі¹ може йа¹кес' зло мат' / во¹на то¹бі¹ може у¹кинут' с¹мет:е у¹сл'ед за то¹бойу / шоб ди¹т'а хва¹тало / родиц'а да¹ буде тол'ко с¹мет':е хо¹дит' да хва¹тат' / а йак л'у¹дина до те¹бе ха¹роша / во¹на у¹кине за то¹бойу у¹сл'ед ку¹сочок хл'еба / шоб ди¹т'а хва¹талос'а до хл'еба (Лум.).*

У сучасних умовах для батьків важливо знати стать майбутньої дитини до народження, чому сприяють ультразвукові обстеження. Раніше поліщуки використовували різні предмети домашнього вжитку, які, на їхню думку, мали забезпечити бажану стать новонародженого: *шоб наро|ди|ўс'а х'лопч-ік / кла|ст'і под по|ду|шку ша|почку / но|жа* (М.); *й'єк май|ут за|бе|ре|мен':ет / то шоб бу|ў х'лоп-ец / п-ід па|ду|шку кла|дут ша|пку / а х'устку / шоб була* |д'є|ўка (Ч.) .

Отже, регламентація поведінки вагітної жінки зумовлена нормами народної моралі, прагненням зберегти її здоров'я, сприяти полегшенню пологів, захистити ще не народжену дитину від усього поганого та передбачити її майбутню долю. Дотримання зазначених вище прикмет передається з покоління в покоління, що свідчить про їхню архаїчність, спостережливість населення за перебігом вагітності, намагання пояснити щось незрозуміле, але примічене людиною впродовж життя. Зазначимо, що більшості з наведених дій дотримуються й сучасні вагітні жінки, які проживають у сільській місцевості. Крім того, частину із заборон вони не можуть пояснити, але виконують їх, очевидно, за традицією, хоча, найімовірніше, турбуючись про здоров'я та долю майбутньої дитини.

Власне пологовий етап. Роди (пологи) відкривають власне пологовий етап обряду. Під час наближення пологів жінка посишала чоловіка до баби-повитухи, який ішов манівцями, щоб ніхто не бачив, і просив бабу прийти до них «чогось». Зазначимо, що власне пологовий етап родильної обрядовості зазнав трансформації найбільше; більшість обрядодій повністю втрачено, деякі пристосувалися до нових суспільних умов. За свідченням інформаторів найстаршого покоління, ще в 50-х роках ХХ ст. поліський власне пологовий етап родильного обряду складався з таких елементів: запрошення повитухи, пологи, відрізування / перев'язування пуповини, обдаровування повитухи (зауважимо, що на території Поділля, за словами О. Жвавої, власне пологові обряди включали прихід баби-повитухи, допомогу баби-повитухи під час пологів, прийняття дитини, відсікання пуповини, перше купання дитини, проведення охоронних засобів від різних злих сил [8]). Отже, у власне пологовому етапі родильного обряду брали участь такі особи: чоловік, місія якого – покликати бабу-повитуху,

хоча потім його виганяли з хати, щоб не бачив самого процесу народження (у сучасних лікарнях, навпаки, часто батько присутній під час пологів), хоч в одній з говірок відзначено, що для полегшення пологів *чолов'єк даваў воду жонці з рота ў рот* (Ж.); породілля, яка в номінації представлена лексемами *пород'іл':а* (Г., Р-Б, В., Кор., Лум.), *пород'ёл':а* (Б., ВХ, Ж., Зар., М., П., СВ, Ч.), *рожени'ца* (З., К., Л.), *рожениц'а* (Лум.), *рожен'їца* (Б., СВ, Ч.), *ро'д'іл':а* (В.), *та, що наро'д'їла* (Ч., ВХ); баба-повитуха, яку в усіх обстежених населених пунктах називали *баба*, у деяких говірках паралельно відзначено *бабка* (Ч.), *пупо'р'їзка* (В., Р-Б, Кор.), *баба-шеп'туха* (Ж.), *баба-пови'туха* (З.), *баба-пов-ї'туха* (Б., Ч.), *баба-б'ранка* (К.), *пов-ївал'на баба* (Зар.), яка приймала пологи, а також новонароджена дитина, яку називають *дит'а* (Г., К., Зар.), *д'їт'а* (Б., СВ, Ч.), *дитин'чатко* (В.), *йангол* (Ж.), *йангол'атко* (Л., М.), *йангол'ен'атко* (Б., Ч.), *йан'гол'їк* (Б., Ч., П.), *немоўл'атко* (З., Кор.), *мал'атко* (Р-Б), *мален'ке* (К.), тому із власне пологовим обрядом пов'язані звичаї та повір'я, що стосуються насамперед породіллі та полегшення пологів: *у'с'е воруши'л'ї ў дом-ї* (Ж.); *т'реба ўсе поздви'гат' у хат'ї / карточк-ї* (фотографії) / *столи / табу'ретк-ї* (Лум.), саме під час пологів *об'курували кут'к-ї ў хат'ї* (В.), *за'пал'ували св-їчк'и / читали молитви* (Р-Б). Щодо назви *йан'гол'їк* інформатори пояснюють: *йан'гол'їк / бо во'но н'ї'ч-їм не^а согр'єш'їло / бо во'но па'ганого не^а сказа'ло / не^а зро'б'їло* (Ч.), а також відзначають, що так дитину називали до хрестин, очевидно, з метою оберегу від усього злого, а потім уже – на ім'я. Основна роль під час пологів для їх полегшення відводилася бабі-повитусі, оскільки цю місію виконувала досвідчена жінка, часто знахарка, яку шанували в селі. Щоб краще пройшли пологи, баба-повитуха читала молитву. Новонароджене немовля з'являлося на світ на підіслану весільну сорочку породіллі. У зв'язку зі зміною функціонування власне пологового етапу родильного обряду, у якому не бере участі баба-повитуха, її місце посідає медичний працівник, який приймає пологи. Для номінації такої особи на Житомирщині відомі назви *аку'шерка*, *'дохторка*, *ўра'ч-їха* (з різними фонетичними варіантами). Водночас до приїзду кваліфікованої допомоги ще й зараз кличуть старшу жінку, яка розуміється на пологах, яка *мол'їц'а богу / г'лад'їт по ж-їво'ту / шоб л'ег'ч'єї було / рош'ч'єбайе туз'їк-ї / росп'л'єтайе коси'ї* (Ч.)

Післяпологовий етап. Післяпологові звичаї та повір'я пов'язані з молодою матір'ю та її оточенням – це обряд очищення породіллі, відвідування молодої мами та новонародженого, родини, обряд хрещення, вибирання кумів (для дитини хрещену маму й батька), різні предмети-обереги від зуроків. У зв'язку зі зміною місця народження дитини зовсім знівельовано обряд очищення породіллі, оскільки раніше дитяче місце баба-повитуха заковувала під піччю, у кутку хати, під столом, тобто там, де не ступала нога людини, зрідка – під порогом хати, щоб дитина завжди поверталася до своїх витоків; пізніше – у корови в яслях, щоб була господарем (господинею). Обряд відвідування породіллі зазнав трансформації як щодо часу відвідин, так і щодо тих подарунків, які приносили з собою (раніше наступного дня породіллі приносили їсти, зараз – переважно подарунки новонародженому після повернення з лікарні). Практично втрачено обряд родин, зазнали змін і хрестини та спосіб вибору кумів (давніше намагалися охрестити дитину якнайшвидше, зараз хрестять тоді, коли вирішують батьки; на Поліссі здавна ніколи не було більше однієї пари кумів, зараз їх може бути кілька; крім того, повністю зникла традиція запрошувати «стрічних» кумів у сім'ю, у якій часто помирали діти). Водночас традиційно збережено використання деяких матеріальних предметів для заспокоєння новонародженого, для відвернення від нього злих очей, уроків (під подушку дитині кладуть ніж, свячене зілля, сіль і вуглину з печі, обв'язують колиску червоною ниткою тощо).

Отже, традиційний поліський родильний обряд зберігає в різних етапах елементи давніх вірувань поліщуків, шанобливого ставлення до вагітної жінки та породіллі, низку обрядодій для оберегу дитини від уроків. Крім того, у таких обрядодіях використовували різні побутові речі, над якими поліщуки спостерігали упродовж віків і вбачали в них своєрідні обереги, захисників, помічників. Як зазначено вище, із трьох основних етапів родильного обряду найменше змін зазнав передпологовий, оскільки в поліських селах і досі

вагітні жінки намагаються дотримуватися неписаних норм поведінки для забезпечення народження здорової дитини та збереження власного здоров'я. Найбільше змін зазнав власне пологовий етап: як щодо місця проведення (до середини ХХ ст. – удома, пізніше – у лікарні), так і щодо кількості учасників: знівелювалася роль баби-повитухи, тому назви такої особи збережені тільки в мовленні представників старшого покоління, водночас з'явилися лексеми на позначення професійної акушерки чи лікаря, хоча сама породілля ще вдома чи вже навіть у лікарні виконує колишні функції повитухи: розстібає одяг, розплітає волосся, щоб пологи пройшли швидше й нічого не заважало дитині з'явитися на світ, водночас удома (для полегшення пологів) родичі теж усе зрушують із місця, щоб дитина швидше зрушилася зі свого місця й народилася; зовсім змінилася функція чоловіка, який раніше кликав бабу-повитуху, а зараз – викликає «швидку допомогу»; також зникли з ужитку матеріальні предмети, які використовувала баба-повитуха під час народин. Крім того, зникла потреба ім'янаречення, оскільки зараз ім'я дають батьки в зручний для них час, подеколи навіть не зважають на народження дитини в день того чи іншого святого. Водночас відбуваються зміни й у післяпологовому етапі, зокрема трансформація деяких найменувань (*'бабити 'приймати пологи' – 'бабити 'купати перший раз'*), зміна функцій осіб родильного обряду (якщо раніше баба-повитуха допомагала дитині з'явитися на світ, то зараз роль баби зводиться до того, щоб допомогти матері перший раз покупати дитину, а також (у деяких говірках) наварити каші на хрестини, покласти найбільше грошей і розбити горщик із кашею, подарувавши дитині подарунки).

Перспективи подальших досліджень убачаємо в обстеженні інших середньополіських говірок для створення цілісної картини середньополіського родильного обряду та спостереження його динаміки, аналізі інших лексико-семантичних груп тематичної групи лексики родильного обряду, що дасть змогу здійснити порівняльне дослідження середньополіського пологового обряду з таким же обрядом у різних зонах українського діалектного континууму, матеріал з яких уже представлено в наукових розвідках.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Б. – Бігунь Овруцького району; В. – Варварівка Олевського району; ВХ – Велика Хайча Овруцького району; Г. – Гірки Новоград-Волинського району; З. – Заборочче Олевського району; Зар. – Заріччя Овруцького району; Ж. – Жубровичі Олевського району; К. – Ковальово Олевського району; Кор. – Корошине Олевського району; Л. – Лопатичі Олевського району; Лум. – Лумля Малинського району; М. – Малахівка Лугинського району; П. – Прибитки Овруцького району; Р-Б – Рудня-Бистра Олевського району; СВ – Старі Велідники Овруцького району; Ст. – Старосілля Лугинського району; Ч. – Черевки Овруцького району.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігусяк М. В. Лексика традиційних сімейних обрядів у гуцульському говорі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Михайло Васильович Бігусяк. – Івано-Франківськ, 1997. – 208 с.
2. Виноградова Л. Н. Матеріали к Полесскому этнолингвистическому атласу (формулы-поверья о чудесном появлении на свет детей) / Л. Н. Виноградова // Гомельщина : Народная духовная культура. Диалекты. Тапанімія. – Гомель, 1992. – С. 34–39.
3. Гаврилюк Н. Картографирование явлений духовной культуры: по материалам родильной обрядности украинцев / Наталия Гаврилюк. – К. : Наук. думка, 1981. – 279 с.
4. Гвоздевич С. Из польових записів про родильну обрядовість / С. Гвоздевич // Діалектологічні студії 6 : Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів, 2006. – С. 357–368.
5. Гвоздевич С. Родильна обрядовість поліщуків / Стефанія Гвоздевич // Полісся України : матеріали історико-етнографічного дослідження. – Вип. 1. Київське Полісся. 1994. – Львів, 1997. – С. 164–171.
6. Гримашевич Г.. Етнолінгвістичний аспект дослідження номінації одягу та взуття у говірках Середнього Полісся / Галина Гримашевич // Етнолінгвістичні студії. 1 : Зб. наук. праць. – Житомир, 2007. – С. 77–90.
7. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини / автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. Ю. Дроботенко. – Донецьк, 2001. – 23 с.
8. Жвава Ольга. Из досвіду збирання матеріалу про родинні обряди / Ольга Жвава // Етнолінгвістичні студії. 1 : Зб. наук. праць. – Житомир, 2007. – С. 105–113.
9. Іванський Р. Д. Вербальний компонент традиційного українського родильного обряду в говірках Інгуло-Бузького межиріччя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Р. Д. Іванський. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.

10. Коваленко Н. Д. Фраземіка родильних обрядів у говірках волинсько-подільського суміжжя / Н. Д. Коваленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : Зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 3. – Кн. 2. – С. 183–191.
11. Конобродська В. Л. Поліський поховальний і поминальний обряди. Том 1. Етнолінгвістичні студії / В. Л. Конобродська. – Житомир : „Полісся”, 2007. – 356 с.
12. Кондратович О. Українські звичаї: Народина. Коса ж моя... / Олександра Кондратович. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – 240 с.
13. Кухарьонук Т. І., Росінська З. П. Родильна обрядовість на Поліссі / Т. І. Кухарьонук, З. П. Росінська // Народна творчість та етнографія. – 1985. – № 3. – С. 45–48.
14. Нібак І. А. Вербальний компонент традиційного родильного обряду в середньозакарпатському говорі (Свалявський район) / І. А. Нібак // Студії з україністики. Вип. VII. Скарби культури – безсмертя нації. – К., 2007. – С. 165–174.
15. Романюк П. Ф. Лексика некалендарних обрядов правобережного Полесся (на матеріалі свадебного обряду) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Петро Федорович Романюк. – Житомир, 1984. – 294 с.
16. Руснак Ю. М. Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Ю. М. Руснак. – Чернівці, 2010. – 20 с.
17. Тищенко Т. Динаміка номінації родильного обряду в говірках Східного Поділля / Т. Тищенко // Діалектна мова : сучасний стан і динаміка в часі: До 100-річчя професора Ф. Т. Жилка. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. – Київ, 2008. – С. 188–190.
18. Тищенко Т. Східноподільський родильний обряд через призму слова / Т. Тищенко // Мовознавчі студії. 2 : Фразеологізм і слово у тексті і словнику (за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар'яна Демського). – Дрогобич : Посвіт, 2010. – С. 405–407.
19. Толстая С. М. Беременность / С. М. Толстая // Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5 т. / Под ред. Н. И. Толстого. – Москва, 1995. – Т. I. – С. 160–164.
20. Толстая С. Из полесской обрядовой лексики: нашлось дитя / С. Толстая // Український діалектологічний збірник : Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової. – К. : Довіра, 1997. – С. 287–293.
21. Хомчак Л. М. Лексика родинної обрядовості надсянських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Л. М. Хомчак. – Львів, 2012. – 20 с.

У статті визначено структуру родильного обряду в середньополіських говірках Житомирщини, проаналізовано назви учасників родильного обряду, виявлено особливості їхнього функціонування в сучасних умовах, з'ясовано причини змін у номінації та функціонуванні.

Ключові слова: *родильний обряд, середньополіські говірки, структура обряду, функціонування, номінація.*

In the article the structure of the lying-in ritual in central-polissian dialects of the Zhytomyr Region has been determined, a nomination of its participants has been analysed, and the peculiarities of their functioning in present day conditions have been found, the reasons of the nomination and functioning changes have been explicated.

Key words: *lying- in ritual, central-polissian dialects, structure of ritual, functioning, nomination.*

Ольга Жвава
(Миколаїв)

УДК 811.161.2'373

ІСТОРІЯ ЧЕРВОНОЇ НИТКИ (НА МАТЕРІАЛІ ОБРЯДОВОЇ ЛЕКСИКИ ПОДІЛЬСЬКО-БУКОВИНСЬКО-НАДДІСТРІАНСЬКОГО СУМІЖЖЯ)

Кожна говірка – це культура. Історії відомі такі випадки, коли для того щоб стерти культурну пам'ять етносу, книги, написані його мовою, спалювалися, заборонялася будь-яка письмова діяльність цією мовою, чи то на рівні всього етносу, чи то окремим його представникам. У такий спосіб створювалися передумови для духовного знищення самого етносу. Обряд є однією з форм поведінки людини, через яку реалізується модель світу мовця, особливості культури.

Сучасна лінгвістика, розкриваючи різнопланові зв'язки між мовними явищами, має багаті традиції їхнього вивчення. Актуальним є дослідження зв'язків між мовою та культурою народу. Семантичний аспект обрядового слова представлено в роботах таких